

به نام خداوندِ جان و خرد
کزین برتر، اندیشه برنگذرد

ایران:

گاهواره‌ی آدیان

(سال یکم - شماره دوم
بخش ۱)

آرمان آرین

(۱۳۸۶ - ۱۴۰۳)

سرآغاز:

«ماجرای بی پایان دین»

• دین چیست؟

• برخی کارکردهای اصلی دین

• دین‌های آسمانی پُرآوازه در جهان امروز

• چکیده‌ی سخن

سر آغاز:
ماجرای بی پایان دین

الف. دین چیست؟

برخی متفکران، تعاریف خود از انسان را تا حدّ «موجودی دین‌دار» گسترده و به این شیوه، دین را یکی از ارکان اساسی تمدّن و جامعه‌ی انسانی دانسته‌اند. عده‌ای دیگر، ذاتِ دین را «احساسِ وابستگی مطلق»، «نظامی واحد از باورها و کردارهای مربوط به امور مقدّس»، «چیزی که فرد در تنهایی خویش به آن نیاز دارد»، «ایمان به خدا و بجا آوردن احکام او»، «آه مردمِ ستم‌دیده» یا حتّی «آفیونی برای فرودستانِ جامعه» شناخته و معرفی نموده‌اند.

بدین‌گونه، نظراتی بس دور و دراز درباره پدیده‌ی «دین» در میان علما و اندیشمندان هر قوم و زمانه وجود داشته و دارد؛ اما آنچه مهم است، درکی کلی از این پدیده‌ی مؤثر و برانگیزاننده در میان تمدن‌های بشر، به ویژه در تمدّن بزرگ، کهن و مادری، همچون ایران زمین است.

در زمانه‌ای که نام و مفهوم دین، به دلیل عملکرد اقلیتی بدکردار، به کلی زیر سؤال رفته و جماعت بزرگ‌تری، عطای دین را به لقای آن بخشیده‌اند، این نوشتار کوچک می‌کوشد تا در سرآغازِ خویش، بر تعریفی درون‌دینی، امروزی، جامع و بی‌ستیز از این پدیده، دست یابد که مورد توافق جمع کثیری از باورمندان باشد؛ چیزی شبیه به این تعریف:

«واژه‌ی دین، اشاره به نظامی کلی دارد که برای بیان همه مفاهیم مرتبط با باور به یکتا خداوند و سایر آفریده‌های معنوی و مادّی او بکار می‌رود. همچنین است اتصال این مفاهیم به وسیله کتاب‌های آسمانی و فرمان‌های ایزدی، از مسیر وحی به فرستادگانی از نوع بشر؛ همراه با عقیده به روح (علاوه بر جسم و جان)، جهان‌ناپیدا و فرجام‌جویی هدفمند به شکل‌های گوناگون در دوره‌هایی مشخص.»

بنابر این تعریف، ادیان، هستی را هدفمند و دارای آغاز، میانه و پایان – در کلّ یا برای مقاطعی معین – می‌شناسانند و برای آن، آفریدگار، نظم و حکمت قائل‌اند. پیروان هر دین

بر مبنای عقاید و اخلاق دینی پذیرفته شده‌ی جوامع‌شان، خود را پاسخگو و مکلف نسبت به دستورات شریعت خویش می‌شمارند و بر همان مبنای نیز داوری می‌شوند. البته رویکرد آدمیان نیز نسبت به ادیانی که در میان آنها زیسته‌اند، بسی گوناگون بوده و هست؛ گروهی اندک، از همان آغاز و بی‌درنگ آنها را پذیرفته و حتی در راه‌شان جانفشانی‌های حماسی و باورنکردنی داشته‌اند. برخی با جمعیت قابل توجه، با تردید در میان عقاید ادیان چرخیده و رفتاری همدلانه، میانه‌رو، مقلد یا حتی بی‌تفاوت پیشه نموده‌اند و بالاخره عده‌ای نیز از بیخ و بُن، اصالت ادیان را انکار کرده و حتی به نبرد و ستیز با انواع مذاهب و پیروان‌شان برخاسته‌اند. آنها کوشیده‌اند تمام مشکلات تاریخی بشریت را به گردن ظهور ادیان بیندازند که با چند مثال واقعی از کشورهای کاملاً دین‌زدای امروزی نظیر کشورهای کمونیستی یا کره شمالی که غرق در مصائب ترسناکی هستند، می‌توان به بطلان ادعای آنان پی بُرد.

در نهایت، آنچه قدر مشترک این بحث است، این که هیچ کس نتوانسته و نمی‌تواند تأثیر مستقیم و غیرمستقیم ادیان در ساخت یا تحوّل تاریخی تمدن‌های بشری را انکار کند یا از درجه‌ی اهمیت آنان در ایجاد پایه‌های اخلاقی جوامع و رسوم مدّنی بکاهد.

دین، روابط ضروری، برخاسته از حقایق اشیاء است.

ب. برخی کارکردهای اصلی دین:

چنانچه بپذیریم که ادیان آسمانی از سوی خداوندی یگانه، در زمانها، مکانها و به زبانهای مختلف برای انسانهای هر عصر فرو فرستاده شده- اند، آنگاه برخی جنبه‌های مهم دنیوی و کارکردهای معنوی‌شان، رُخ خواهند نمود:

- فرد باورمند، احساس تنهایی، بی‌هدفی، دلسردی و ناامیدی نخواهد کرد زیرا او در جهانی زندگی می‌کند که آفریننده و صاحبی والا بر آن نظارت دارد.
- انسان با ایمان، خود را مفید و ارزشمند خواهد یافت و با یاد پروردگار، آرامش خواهد گرفت. زیرا او فراموش نخواهد کرد که خداوند، مشخصاً او را برای انجام بخشی از حکمت و اهداف خویش، آفریده و راهی این لایه از جهان کرده است.
- باورمندان راستین، با یکدیگر همبسته و دلگرم خواهند بود و جنگ و ستیزهای ظاهری، دست کم از میان آنان برخواید خاست. چرا که با ذات واحد جهان، یکسو شده و اختلافات بیهوده و غیرواقعی از میان آنها ریشه کن شده است.
- اخلاقیات در اتحاد مهرآمیز انسانها به هر رنگ و باور و نژادی که باشند و زیر سایه‌ی آفریدگار خردمند و یکتای‌شان، کارکرد واقعی و نه تنها روی کاغذ، خواهد یافت و جهان بسوی بهبود دنیوی و مینوی پیش خواهد رفت.

ج. دین‌های آسمانی پُرآوازه در جهان امروز:

برخی دانشمندان دین‌شناس، دین‌های جهان را به دو دسته‌ی «زنده» و «از میان رفته» تقسیم می‌کنند که مقصود از زنده، آن دین‌هاست که همچنان در جهان، پیروانی معتقد دارند و هنوز نام و آوازه‌شان در میان جوامع بلند است:

نام دین	نام خداوند	نام بنیان‌گذار	کتاب مقدس	زادگاه
هندویی	براهما، ویشنو، شیوا	نامشخص / کریشنا	وداها	هندوستان
زرتشتی	آهورامزدا	آشو زرتشت	اوستا	ایران
یهودی	یهوه	حضرت موسی (ع)	تورات	مصر
جایی	کمالات / تیرتانکاراها	مهاویرا	آنگه‌ها	هندوستان
بودایی	نیروانا	گواتمه بودا	تری پیتاکا	هندوستان
سیک	نام حقیقی (سات نام)	گورو ناناک	گران	هندوستان
تائویی	تائو	لائوتسه	تائوته چینگ	چین
کنفوسیوسی	بهشت	کنفوسیوس	کتاب‌های کلاسیک	چین
شینتویی	خدایان طبیعت	نامشخص	کوجیکی	ژاپن
مسیحیت	خدای پدر / الله	عیسی مسیح (ع)	انجیل	فلسطین / اسرائیل
اسلام	الله	حضرت محمد (ص)	قرآن حکیم	عربستان
بابی	الله	باب	بیان	ایران
بهائی	الله	بهاءالله	اقدس	ایران

افزون بر ادیان نامبرده، فرقه‌ها، اندیشه‌ها و مذاهب بسیار دیگری نیز از خداپرستانه تا الحادی، در گوشه و کنار جهان امروز، بر تن‌ها و روان‌های نوع بشر حاکم‌اند و افق اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوامع در جهان را شکل می‌دهند.

در این میانه، سرزمین کهنسال و فرهنگ‌ساز ایران که در چهارراه تمدن‌ها، کاروان‌ها، لشکریان، مسافران و مبلغان جهان، همواره حاضر و ناظر بوده، در طول تاریخ بلند خویش، مأمنی برای زایش و پرورش ادیان، مذاهب و افکار گوناگون به‌شمار آمده است. عقاید گوناگونی، از طبیعت‌گرایی بسیار باستانی تا عقاید بسیار دیرین دساتیری، از دین کهن زرتشت تا دین مانوی و مسلک مزدکی و پس از ورود اسلام، همچنان میزبان ادیان دیگری بوده است تا آئین بابی و بهائی که همگی در ایران‌زمین، رشد و نمو یافته و از آن دیار به دیگر نقاط خاور و باختر جهان سفر کرده‌اند.

شاید انگشت‌شمار کشورهای کهن، زاینده و مادری همچو ایران، در مسیر تاریخ ادیان جهان، چنین تنوع و تضارب آرای را به خود دیده باشند؛ کشورهای نظیر هندوستان، فلسطین، چین، عراق و مصر.

نقشه‌ی ایران و موقعیت مهم و حساس آن در خاورمیانه

چ. چکیده‌ی سخن:

این سلسله نوشتار درباره دین، برای کسانی است که می‌خواهند با نگاهی تازه و از دریچه‌ای منصفانه به جهان هستی بنگرند و از نگاه‌های فرسوده و تقلیدی به سیر ادیان در ایران و جهان پرهیزند؛ سیری و سرزمینی که برآستی یکی از شگفت‌انگیزترین و پُرماجراترین اقلیم‌های سیاره‌ی نازنین و زنده‌ی ماست.

در این سلسله مقالاتِ مختصر که برای جویندگانِ نوجوان و جوان به نگارش درآمده و هر شماره بخشی از آن در نشریه ویسپوبیش قرار می‌گیرد، مسیر ادیانی را دنبال می‌کنیم که اساساً در ایران متولد شده‌اند یا در گذری تاریخی از این دیار عبور کرده‌اند. ادیان و باورهایی که از ژرفای سده‌ها، گام به ایران نهاده، اثری گذارده یا برداشته، ماندگار شده یا رفته‌اند.

برخی از این ادیان و باورها را با دقت بیشتر و گروهی را با اشاراتی سریع‌تر، مرور خواهیم کرد تا به شمایی عمومی از ادیانِ ایران‌زاد یا ایران‌پرورد برسیم و با هر یک از آنها تا حدودی که امکان این سلسله نوشتار است، آشنا شویم.

به فضل مهربان ایزد، ادامه خواهد داشت... آ.آ